

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 05-01-2022 r.

Marcin Wiącek

IX.517.2347.2021.KK

**Pan
gen. Jacek Kitliński
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej**

Szanowny Panie Dyrektorze,

przedłużający się okres pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 sprawia, że do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, podobnie jak w początkowym okresie pandemii w 2020 r., wpływa bardzo dużo skarg osób pozbawionych wolności i ich rodzin, dotyczących wprowadzonych przez Służbę Więzienną obostrzeń wynikających z zagrożenia epidemicznego. Wnioskodawcy wskazują obecnie na ograniczoną możliwość utrzymywania bezpośrednich relacji ze światem zewnętrznym, przede wszystkim wobec braku możliwości realizowania przepustek systemowych oraz zezwoleń na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru i zezwoleń na widzenie poza obrębem zakładu karnego. Tematyka ta była również przedmiotem zainteresowania dziennikarzy¹.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami Kodeksu karnego wykonawczego (dalej: k.k.w.), skazanym przebywającym w zakładzie karnym typu półotwartego można udzielać przepustek z zakładu karnego, nie częściej niż raz na dwa miesiące, łącznie na okres nieprzekraczający 14 dni w roku (art. 91 pkt 7 k.k.w.). Skazani przebywający zaś w zakładzie karnym typu otwartego mogą korzystać z takich przepustek nie częściej niż raz w miesiącu, łącznie na okres nieprzekraczający 28 dni w roku (art. 92 pkt 9 k.k.w.). Ponadto, formą nagrody udzielonej skazanemu może być zezwolenie na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.) lub zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.).

¹ <https://wpolityce.pl/polityka/576409-wiezniowie-nie-moga-wychodzic-na-przepustki-w-pandemii> [dostęp: 30.12.2021 r.].

Od blisko dwóch lat funkcjonujemy w stanie epidemii i prawdopodobnie jeszcze przez długi czas będziemy zmuszeni mierzyć się z obecnością koronawirusa. Ochrona społeczeństwa przed ewentualnym zakażeniem nie oznacza jednak całkowitej rezygnacji z pewnych aspektów życia, towarzyszących nam na co dzień przed wybuchem epidemii. Należy jedynie zorganizować je w sposób, który minimalizuje ryzyko zakażenia i rozprzestrzeniania się wirusa. Z takim wyzwaniem, niewątpliwie trudnym, musi zmierzyć się również Służba Więzienna.

Rzecznik nie posiada jednoznacznych informacji w zakresie omawianej problematyki, dlatego też zwracam się do Pana Dyrektora Generalnego z uprzejmą prośbą o poinformowanie, czy skazani, spełniający wymogi formalne i materialne, obecnie otrzymują zgodę na przepustki, o których mowa w art. 91 pkt 7 k.k.w. i art. 92 pkt 9 k.k.w. oraz zezwolenia w trybie art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w. i czy mają zapewnioną możliwość ich realizacji. Jeżeli nie, to w oparciu o przedstawioną poniżej argumentację i wobec długoterminowej perspektywy funkcjonowania całego społeczeństwa w obliczu kolejnych mutacji wirusa, uprzejmie proszę o rozważenie możliwości opracowania, zgodnych z przepisami prawa i koniecznością dbania o bezpieczeństwo zdrowotne, zasad i procedur udzielania skazanym przepustek oraz zezwoleń, o których mowa wyżej.

Przede wszystkim pragnę podkreślić, iż mam świadomość, że w tym szczególnym czasie zagrożenia epidemicznego Służba Więzienna stoi przed koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego osadzonym, osobom odwiedzającym, funkcjonariuszom oraz pracownikom Służby Więziennej. Zrozumiałym jest również, że w oparciu o obserwację bieżącej sytuacji w kraju podejmowane są decyzje w przedmiocie wprowadzenia dodatkowych obostrzeń w zakresie kontaktów społecznych osadzonych, bądź łagodzenia już istniejących, w przypadku stabilizacji liczby zachorowań na COVID-19. Dlatego też zmieniały się zasady udzielania widzeń osadzonym z rodziną – od całkowitego zakazu widzeń do ich wznowienia, a także zwiększenia liczby osób, w tym dzieci, mogących wziąć udział w widzeniu. Decyzje – proporcjonalne do zagrożenia – podejmowane były również w odniesieniu do zewnętrznego zatrudnienia skazanych. Należy zatem oczekiwać, by decyzje, adekwatne do zagrożenia, zapadały również w przedmiocie realizacji przepustek, o których mowa w art. 91 pkt 7 k.k.w. i art. 92 pkt 9 k.k.w. oraz zezwoleń w trybie art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w.

W myśl art. 67 k.k.w. wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym należy natomiast do katalogu oddziaływań na skazanego, za pomocą których można osiągnąć zakładane cele kary pozbawienia wolności. Istotną rolę odgrywają nie tylko kontakty w

postaci realizacji widzeń na terenie jednostek penitencjarnych, ale także te poza murami zakładu karnego, zwłaszcza na etapie tuż przed zwolnieniem z zakładu karnego.

Korzystanie z przepustek systemowych i zezwoleń, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w. ma znaczący wpływ na readaptację skazanych w społeczeństwie. Długotrwała izolacja skazanych w obrębie murów zakładów karnych, z pewnością utrudnia ten proces. Życie na wolności w znacznym stopniu różni się bowiem od realiów panujących w trakcie trwania izolacji penitencjarnej. Czasowy pobyt skazanego na wolności uczy samodzielności, więc w pewnym stopniu zapobiega prizonizacji, a także deprywacji potrzeb skazanych, zwłaszcza w wymiarze emocjonalnym, biologicznym, a także sensoryczno-informacyjnym. Możliwość korzystania z przepustek to także sygnał, że w zakładzie karnym skazany ma wpływ na swój los.

Zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego są też pewnym sprawdzianem przed zastosowaniem instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia. Zachowanie skazanego w okresie pobytu na wolności, a więc wypełnienie obowiązków z nim związanych, terminowy powrót do zakładu karnego, przestrzeganie porządku prawnego będzie istotną informacją przy formułowaniu prognozy, co do zachowania skazanego po opuszczeniu zakładu karnego. Nieprzestrzeganie w tym okresie porządku prawnego czy spóźniony powrót do zakładu karnego, może być ważną wskazówką przy dalszej pracy ze skazanym.

Nie może również ująć uwadze, że korzystanie z przepustek określonych w art. 91 pkt 7 k.k.w. i art. 92 pkt 9 k.k.w., dotyczy przede wszystkim skazanych przebywających w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego. Zakłady te charakteryzują się mniejszym stopniem izolacji osadzonego w porównaniu do zakładu karnego typu zamkniętego. Pobyt w zakładzie o zmniejszonym rygorze ma stwarzać namiastkę funkcjonowania w społeczeństwie. W przypadku długotrwałego ograniczenia realizacji ww. przepustek oraz zezwoleń w trybie art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w. nie będą w pełni realizowane założenia przyświecające odbywaniu kary w warunkach zmniejszonej kontroli.

Warto również poddać pod rozwagę kwestię przedłużającego się ograniczenia w zakresie korzystania przez skazanych z nagrody określonej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., tj. zezwolenia na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Z informacji docierających do Biura Rzecznika wynika bowiem, że osadzonym są przyznawane tego typu nagrody, jednakże z uwagi na panującą pandemię, nie są one realizowane.

Przyznanie nagrody i brak możliwości jej zrealizowania przez okres blisko 2 lat, nie wpływa pozytywnie na skazanych, a przecież nagrody, obok innych środków oddziaływania, zaliczane są do form pracy penitencjarnej, które mają przyczyniać się do realizacji celów kary pozbawienia wolności. Skazani zabiegają o tę formę nagrody, zwłaszcza jeśli pozostają w stałym związku i zależy im na utrzymaniu i wzmocnieniu więzi rodzinnych. Istotnym również jest, że zezwolenie na widzenie w

oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej należy do jednej z najwyższych form nagród i udzielane jest wyjątkowo, skazanym, którzy swoją postawą zapracowali na tę formę wyróżnienia. Tym bardziej demotywujący może być fakt otrzymania nagrody, a następnie brak możliwości jej zrealizowania. Należy podkreślić, iż ustawodawca zawarł nakaz prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w formie zindywidualizowanych działań dostosowanych do psychofizycznych właściwości poszczególnego skazanego i jego postępów w procesie resocjalizacji. Indywidualizacja środków oddziaływania ma fundamentalne znaczenie, gdyż zwiększa szanse uzyskania pożądaných efektów wychowawczych. Zrozumiałym jest, że w czasie wzrostów zachorowań i niestabilnej sytuacji w kraju realizacja tego rodzaju widzeń może wydawać się ryzykowna, jednakże podobnie jak w kwestii przepustek, zasadnym jest rozważenie możliwości zbudowania mechanizmu, który w przyszłości nie wykluczałby całkowicie tego rodzaju widzeń realizowanych w czasie pandemii.

Nie kwestionuję podejmowanych przez Służbę Więzienną działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego wszystkim osobom przebywającym na terenie jednostek penitencjarnych. Przyniosły one oczekiwane rezultaty, bowiem udało się zapobiec dużym ogniskom zachorowań. Przez ten czas funkcjonowania w pandemii nauczyliśmy się jednak pewnych standardów działań, które minimalizują ryzyko zakażenia i pozwalają na większe otwarcie się zakładów karnych i aresztów śledczych. Wyrazem tego jest chociażby realizacja widzeń osadzonych z najbliższymi podczas obecnie trwającej fali zakażeń. Zdobyte doświadczenie w walce z koronawirusem pozwoliło na podjęcie przemyślanych decyzji jedynie w zakresie wprowadzenia dodatkowych obostrzeń, a nie całkowitej rezygnacji z udzielania widzeń, jak miało to miejsce w czasie poprzednich wzrostów zachorowań na COVID-19. Coraz większa jest też liczba osób zaszczepionych, zarówno wśród osób pozbawionych wolności, jak i ogółu społeczeństwa.

Obecnie Służba Więzienna stoi więc przed koniecznością podjęcia kolejnych decyzji, które w jeszcze większym stopniu przystosują jednostki do dalszego funkcjonowania w stanie zagrożenia epidemicznego. Mając na uwadze korzyści, jakie niesie ze sobą korzystanie przez skazanych z systemu przepustkowego, należałoby oczekiwać, że Służba Więzienna stworzy procedury, które nie wykluczałyby realizacji przepustek systemowych oraz zezwoleń na widzenie poza zakładem karnym, a jednocześnie – na tyle, na ile jest to możliwe – zapewniały bezpieczeństwo zdrowotne wszystkim osobom przebywającym na terenie jednostek penitencjarnych. Kompromisem między koniecznością ograniczenia transmisji wirusa a realizacją celów kary pozbawienia wolności, w tym przede wszystkim jak najlepszą reintegracją skazanych ze społeczeństwem, może być wprowadzenie zasady testowania osadzonych – przed wyjściem i po powrocie z przepustki bądź też stosowania kwarantanny dla osadzonych powracających do jednostki. Zmianie mogłyby również ulec zasady udzielania i realizacji przepustek – dyrektor danej jednostki, mając na uwadze aktualną sytuację w

zakładzie karnym albo areszcie śledczym, mógłby określić częstotliwość korzystania z tego rodzaju wyjść.

Wyrażam nadzieję, że przedstawione rozważania będą asumptem do dokonania przez Służbę Więzienną analizy przedmiotowego zagadnienia i zostaną uwzględnione przy podejmowaniu decyzji dotyczących sposobu funkcjonowania jednostek penitencjarnych w czasie panującego zagrożenia epidemicznego. Jednocześnie, zwracam się z prośbą o poinformowanie mnie o zajętych przez Pana Dyrektora stanowisku w przedmiotowej sprawie.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/